

valahol Magyarországon együtt tölthessenek egy kis időt, kicsik és nagyok együtt legyenek. Egy másik személyes emlékem pedig az, amikor sok-sok évvel ezelőtt az Uránia moziból kilépve a mindig derűs, mosolygós Grétsy tanár úrral találkoztunk a bejárat előtt. Egy nagy, zsebongó gyerekcsapat vette körül, moziba vitte kisebb és nagyobb unokáit.

Grétsy tanár úr szereti a családját, szereti és élvezi a munkáját. Mint magánember, mint tanár, mint tudós ember, mint közéleti ember sokak számára példa ma is. Isten éltesse még nagyon sokáig jó egészségben és nagy-nagy szeretetben!

A hivatkozott irodalom

BALÁZS GÉZA 2002. Grétsy László hetvenéves. Magyar Nyelvőr 126: 6–8.

BALÁZS GÉZA – A. JÁSZÓ ANNA – KOLTÓI ÁDÁM szerk. 2002. Éltető anyanyelvünk. Mai nyelvvelésünk elmélete és gyakorlata. Írások Grétsy László 70. születésnapjára. Köszöntők. Tinta Könyvkiadó, Bp., 9–24.

GRÉTSY ZSOMBOR 2010. Rendhagyó interjú Grétsy Lászlóval. <http://www.nyest.hu/hirek/rendhagyó-interjú-greetsy-laszloval> (2011. január 30.).

ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES

Manherz Károly hetvenéves*

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Manherz Tanár Úr! Kedves Kollégák!

Manherz Károlyt – a *Tanár Urat*, ahogy mi nevezzük a Germanisztikai Intézetben – azt gondolom, ebben a körben nem kell külön bemutatni, ezért előljáróban csak ennyit legyen szabad mondanom: több mint egy évtizedig dékánja volt az ELTE bölcsészkarának, ő alapította 1992-ben a Germanisztikai Intézetet és – nem utolsó sorban – Hutterer Miklós mellett ő a hazai német nyelvjáráskutatásnak az egyik „atyja”, úttörője.

Tanár úr nagyon gazdag és mozgalmas életrajzát tanulmányozva szinte egyiku ámulatból a másikba esik az ember, mert olyan nagyon sokrétű szakmai és magas egyetemi vezetői beosztások birtokosa volt, azon felül, hogy kormány szinten is igen magas tisztségeket töltött be. Ezeket nem is tudom mind felsorolni, ezért – az idő rövidege miatt – csak arra vállalkozom, hogy nagyvonalakban ismertetem szakmai életútjának főbb állomásait és azt a sokrétű tevékenységet, amit tanár úr az utóbbi kb. ötven évben folytatott. Áttekintő, értékelő megjegyzéseimet főleg a hazai német nyelvjáráskutatás szemszögéből teszem meg.

Manherz Károly 1966-ban az ELTE BTK-n szerezte meg magyar–német szakos tanári diplomáját, két évre rá már megvédte egyetemi doktori értekezését (a Pilis hegység német nyelvjárásából). Mestere és témavezetője Hutterer Miklós volt, akihez annak élete végéig szoros munkakapcsolat és igazi barátság fűzte. Nála, illetve tőle tanulta – mint Hutterer „jobbkeze” – a nyelvjáráskutatás módszertanát, a nyelvjárási transzkripciót, a cédulázás aprólékos és nagyon precíz adatrögzítési technikáit (akkoriban még igen kevés modern technikai eszköz állt a kutatók rendelkezésére). Egyszóval a nyelvjárási terepmunka csínját-bínját, hiszen maga is számos kutatási területet járt végig, illetve maga is szervezett nyelvjárási és néprajzi kutatótáborokat a 80-as években a németek lakta vidé-

* Elhangzott a Nyelvtudományi Társaság 2012. május 22-i felolvasó ülésén.

keken. Ő a nyugat-magyarországi német nyelvszigetek mindmáig legkiválóbb ismerője. 1971-ben már megszerezte az MTA kandidátusi fokozatát. Értekezése 1977-ben jelent meg „Sprachgeographie und Sprachsoziologie der deutschen Mundarten in Westungarn” címmel (Akadémiai Kiadó, Bp.), amely akkoriban a hagyományos dialektológiai leírástól eltérő új látásmódot és elemzési eljárásokat mutatott be. Ez az új szociolingvisztikai megközelítés az akkori közép-kelet-európai német dialektológiában – de nem túlzok, ha azt mondom: a magyar dialektológiai kutatásban is – újdonságot jelentett. Manherz Károly 1977–78-ban Humboldt ösztöndíjasként Marburgban, a német dialektológia fellelegvárában, Peter Wiesinger, Kurt Rein, Werner König és a német dialektológia több nagy szakteknitelyével együtt dolgozva sajátította el a dialektológia és szociolingvisztika új módszereit és látásmódját. Később Augsburgban és Münchenben is kutatott és oktatott. Érdekességként említem csupán, hogy tanár úr az egyetemi és kandidátusi értekezését még mint az Állami Balettintézet tanára és igazgatója készítette el és védte meg. Mellette óraadóként szűkebb kutatási területeit, a német nyelvtörténetet és dialektológiát oktatta az ELTE Német Nyelv és Irodalom Tanszékén, ahol csak 1981-ben lett főállású oktató. Abban az időben alapította a Germanisztikai-Romanisztikai Intézetet, melynek vezetője lett. Többéves munkával előkészítette a Néderlandisztika és a Skandinavisztika szakok komplex tervét, amelyek az 1994/95-ös tanévtől „A szak”-ként indultak el, és ma is a Germanisztikai Intézet kereteiben működnek.

Született szervezői és menedzseri képességeit hamar megismerték az egyetemen, a karon, így 1984-től 1987-ig gazdasági és külügyi dékánhelyettes lett, közben a „Magyarországi német nyelvátlasz és tájszótár” című projekt vezetője volt. A Nyelvátlasz első kötete csapatmunkaként (ERB–BRENNER–MANHERZ) 2008-ban, második kötete ERB MÁRIÁNAK, Manherz tanár úr tanítványának szerkesztésében néhány hete jelent meg. 1987-től rektorhelyettes, 1989-től művelődési miniszterhelyettes lett a felsőoktatás és kutatás területén. E tevékenységi körben részt vett a PHARE, a TEMPUS, a FEFA (világbanki kölcsön), a Pro Cultura alapítványrendszer elindításában, és sorolhatnám tovább ebbéli hasznos és a felsőoktatást kiemelten támogató kezdeményezéseit. 1990-től közigazgatási államtitkár a Művelődési és Közoktatási Minisztériumban, 1991-től címzetes államtitkár a nemzeti és etnikai kisebbségek ügyét képviselve. 1993-ban habilitál.

1992-ben megalapítja az ELTE Germanisztikai Intézetét, ugyanakkor a kari doktori tanács elnöke. 1995-ben az Intézet keretein belül létrehozza a Magyarországi Németek Kutatási Központját, 1996-ban megválasztják a BTK dékánjának. Közben számos fontos tisztséget tölt be az egyetem felső vezetése szintjén a felsőoktatás irányításában. Ezek közül csak néhányat emelek ki: 1997–2004: tagja a MAB nyelvészeti szakbizottságának, tagja az MTA Stratégiai Kutatások Bizottságának, a Budapesti Európa Intézet tudományos tanácsának és kuratóriumának. 1989-től a Magyarországi Némettanárok Egyesületének elnöke, mind a mai napig. 2001-ben egy év kihagyás után ismét megválasztják dékánnak, és továbbra is a Germanisztikai Intézet igazgatója. Ezen funkciói 2006-ig maradnak meg, amikor is az OKM-ben a felsőoktatás és kutatás szakállamtitkára lett 2010-ig. Szakmai vezetője volt a bölcsészettudományi képzési terület bolognai képzési rendszerre történő átalakítására létrehozott konzorciumnak (HEFOP pályázatok, szerkezetátalakítás, tananyagképzés), és vezette 2006-ig a dékáni kollégiumot.

Mindeközben természetesen nem maradtak el a szűkebb szakmai feladatok sem: számos konferencián vett részt előadással, cikkei és szerkesztett könyvei jelentek meg.

A nyelvsziget-kutatást a heidelbergi egyetemmel 1985-ben indította el, azóta van partnerkapcsolatunk is. Jelenleg ugyan más témában, de egy DAAD által finanszírozott intézeti partnerkapcsolatunk igen aktívan működik. Manherz tanár úr a német nyelvészeti doktori alprogram vezetője, számos aspiráns, kandidátus és PhD-hallgató szakmai témavezetője. Vezetésével jó néhány hazai német dialektológiai, szociolingvisztikai és kisebbségtörténeti dolgozat készült és jelent meg az általa szerkesztett kötetekben, sorozatokban: „Budapester Beiträge zur Germanistik” (63 kötet), „Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen” (26), „Ungarndeutsches Archiv” (12 kötet), „ELTE-Chrestomathie”.

És akkor még nem szóltam a számos magas rangú kitüntetéséről, amelyeket Németország, Ausztria és Magyarország adományozott neki: Osztrák Nagy Becsületrend, Baden-Württemberg Kulturális Díja, NSZK Érdemrendjének Nagykeresztje, Herder-díj, A Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (polgári tagozat), Kisebbségekért díj, A Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje, ELTE Eötvös-gyűrű.

Dióhéjban talán ennyit a múltból. Tanár úr hétköznapjai a jelenben sem tekinthetők unalmasnak: fáradhatatlanul dolgozik, tanít nyelvtörténetet, dialektológiát, sőt német néprajzot is, szerkeszt és tudományszervező tevékenységet folytat. Nagyon sok feladata van: például a közelmúltban fejezte be azt a nagy könyvkiadási-szerkesztési csomagot, melynek kötetei lassan mind napvilágot látnak (most egyszerre nyolc könyv került az intézetből a nyomdába). Ennek a munkának a mozgatója, motorja természetesen Manherz Károly, aki jelenleg is a BTK TÁMOP alprogramvezetője is egyben. A múlt héten nyelvész doktorandusz konferenciát rendezett (Nyelv és társadalom címmel), és ő maga is vezette végig. A készülő „Magyarországi német nyelvjárási tájszótár” (WUM.) csapatának nélkülözhetetlen tagja, és tervben van „A magyarországi német nyelvjárások atlaszá”-nak harmadik, nyugat-magyarországi kötete is, amelynek szerkesztésében ugyancsak fontos szerepet játszik.

Tanár Úr, engedd meg, hogy e kerek évfordulón sok szeretettel köszöntsünk a Magyar Nyelvtudományi Társaság nevében is: sok boldogságot, jó egészséget, lankadatlan munkakedvet, erőt és jó kedvet, ötleteket kívánunk munkádhoz!

KNIPF-KOMLÓSI ERZSÉBET

NYELVTÖRTÉNETI ADATOK

Bereg megye 1570. évi személynevei*

Fias – *Holobina*: Ma. *Fias*. < 'olyan személy, akinek sok gyermeke van' (CsnSz. 363).
File – *Cziarnavoda*: Lau., Mel., Mi., Pe., R. St., Val. *File*; **Gulacz**: Cas., R. Pa., Th. *File*; **Nağ Dobroń**: Ben., Jo. *File*; **Takos**: Gr. *File*; **Wary**: Cas. *File*. < A martirológiumi *Filep* név rövidülése (CsnSz. 380. *Füle*). Csarodán, Gulácson, Mezőváriban ma is élő név.
Filep – *Balafe*: Luc. *filep*; **Berekßaß**, **Wary**: Th. *Philep*; **Farnos**: Pa. *fjilep*; **Takos**:

* L. MNy. 2012: 120–4.